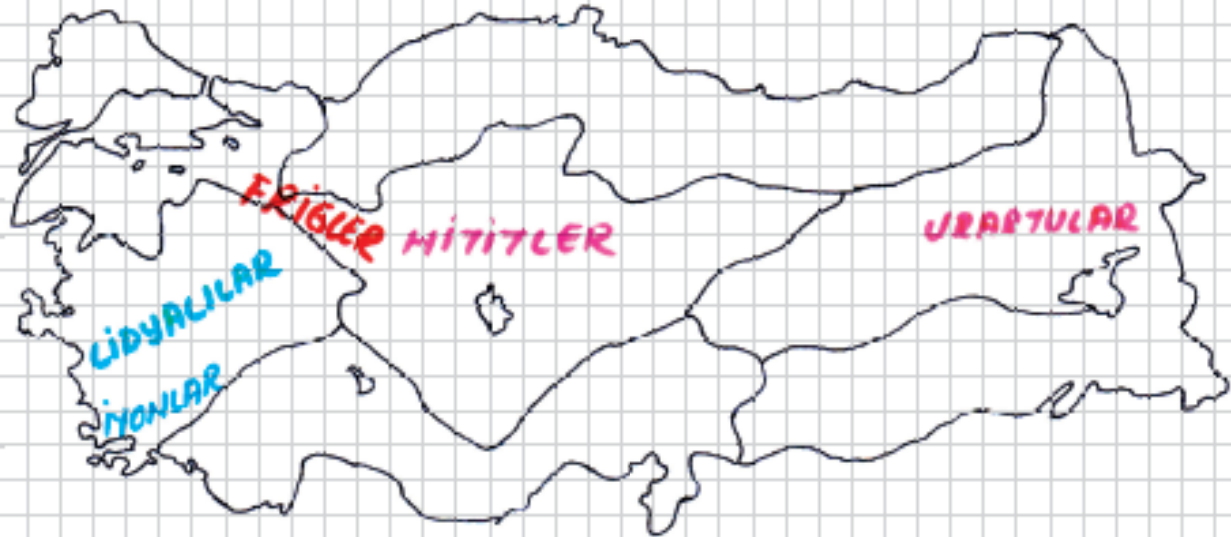

Anadolu Uygarlıkları

Hittiler (mÖ 2500 - 1700)

- ✦ Anadolu'nun bilinen en eski adı Hatti, bilinen ilk yeri halkı da Hittiler'dir.
- ✦ mÖ 2500 - 1700 yılları arasında Anadolu'da büyük bir uygarlık oluşmuş olan Hittiler hakkında ekte edilen bilgiler oldukça kısıtlıdır.
- ✦ Hittilerin göçler sonucu Anadolu'ya geldikleri tahmin edilmektedir.
- ✦ Yapılan araştırmalara göre, Hittilerin kültür ve inanç bakımından Hittilerden oldukça etkilendikleri ortaya çıkmıştır.

UYARI

Hatti kültürüne ait en önemli eserler Alacahöyük'te bulunmuştur. 1935'te Atatürk'ün himayesinde başlayan kazılar sonucu bugün Anadolu Medeniyetleri Müzesinde sergilenen güneş turları, altın kupalar ve heykelticiler gibi birçok eser ortaya çıkarılmıştır.

- ✦ Hatti halkı, hayvan biçimli tanrı kültürünü geliştirmiş, özellikle de başta önemli bir simge olmuştur.
- ✦ Hatti kültürü, Hitit kültürü içinde etkisini sürdürmüştür.

Hititler (m.ö. 1700 - m.ö. 700)

✖ Hititler, m.ö. 2000 yılı başlarında Kafkaslardan Orta Anadolu'ya gelerek Kızılırmak boylarına yerleşmişlerdir.

✖ Başkentleri Hattuşaş (Boğazköy)'tir.

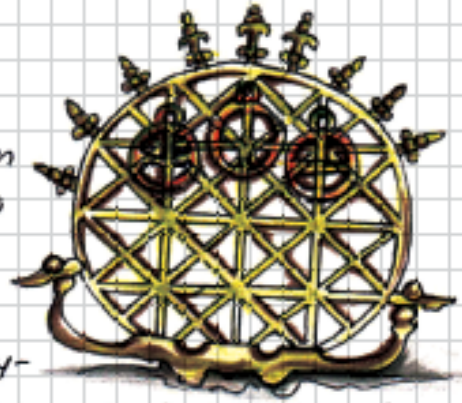
✖ Hattuşaş, Anadolu'da doğu - batı ve kuzay -

güney doğrultusunda işleyen yolların kesiştiği bir noktada kurulmuştu.

Böylece Anadolu'nun büyük bir kısmı kontrol altında tutulabilmisti.

✖ Bu dönemin en önemli siyasi gelişmesi Hitit Kralı III. Hattuşili ve Mısır Firavnu II. Ramses arasında imzalanan Kadeş Antlaşması'dır. (m.ö. 1280)

✖ Asur tehlikesinden dolayı antlaşma ertene alınmış ve Suriye'nin kuzeyi Hititlerin olmuştur.

UYARI

Tarihte bilinen ilk yazılı antlaşma Kadeş Antlaşması'dır.

NOT

Kadeş Antlaşması'nda Hitit Kraliçesi Puduhepa'nın da mührünün olması Hititlerde kraliçenin de yönetimde söz sahibi olduğunun göstergesidir.

✖ Hitit krallığı feodal beyliklerden oluşmuştur. Daha sonraları merkezî krallık güçlenerek eyaletlere merkeze bağlı valiler atanmıştır.

✖ Hititlerde krollar yerine göre başbunat, başyorgıs ve başrahıplı.

✖ Hititlerin ilk döneminde kralın yetkileri soylulardan oluşan Pontus meclisi tarafından sınırlandırılmıştır. İmparatorluk döneminde Pontus meclisinin yetkileri azalırken kralın yetkileri artmıştır.

✖ Hitit krallarına Labarna (Takarac), kraliçeye Tavananna denilmiştir.

✖ Tavananna devlet yönetiminde kraldan sonra en yetkili kişiydi.

✖ Tavananna, dinî törenlere başkanlık yapar, kral savaşta gittiğinde ülkeyi yönetirdi.

❖ Hititler, Mezopotamya'dan aldıkları kanunlara eklemeler ve düzeltmeler yaparak Anadolu'daki ilk kanunları oluşturmuşlardır. Medeni hukuk ve Ceza Hukuku büyük gelişme göstermiştir. Hitit kanunları hür vatandaşlara olduğu kadar kölelere de mülkiyet hakkı tanımıştır.

❖ Telipinu, Eski Krallık Dönemi'nin sonunda hüküm sürmüş Hitit kralıdır. Telipinu Hitit tarihinin ilk yazılı kanunlarını meydana getirmiştir. Bu kanunları kendi adıyla "Telipinu Fermanı" olarak yayınlamıştır. Bu fermana göre; asiller meclisi ve komutanlar meclisinin varlığı kabul edilmiştir.

❖ Şuppiluliuma, II. murgili ve III. Hattuşili Dönemlerinde önemli olayları anlatan Anallar (Yıllıklar) hazırlamıştır.

UYARI

Anallar (Yıllıklar) Hitit kraları tarafından Tanrılarına hesap vermek için yazılmıştır.

NOT

Hititlere ait Anallar (Yıllıklar) objektif tarih yazıcılığına örnek belgelerdir.

❖ En eski Hint Avrupa dili Hititçe'dir. Hiyeroglif yazının haricinde Asur tüccarları aracılığıyla Sümer çivi yazısını da kullanmışlardır.

❖ Hitit ültesine Bin Tanrılı İli denilmiştir. Baş Tanrıları Fırtına Tanrısı Tesup'tur.

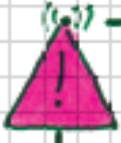
Panteon: Tanrılar ailesine verilen isimdir. Tanrılar insan şeklinde tasvir edilmiştir.

❖ Hititlerde Güneş Tanrısı Arinna'dır. Arinna adaleti temsil etmiştir.

❖ Ataerkil olan Hititlerde toplum yönetici, din adamı, şagûr, namra (şagûr - köle arası sınıf) ve kölelerden oluşmuştur. Sosyal sınıflarına katı kurallara bağlanmıştır.

❖ Hitit sanatı, Mezopotamya sanatının etkisinde gelişmiştir. Heykeltçilik ve kabartma sanatı gelişmiştir. Günümüzde Konya'daki İvriz Kabartmaları ve Gorum'daki Yazılıkaya Kabartmaları en önemli sanat eserleridir.

❖ Güneş kursu Hititler'in sembolüdür.

Hattuşaş Antik Kalıntıları UNESCO'nun Dünya Kültür Mirasları Listesi'nde yer almaktadır.

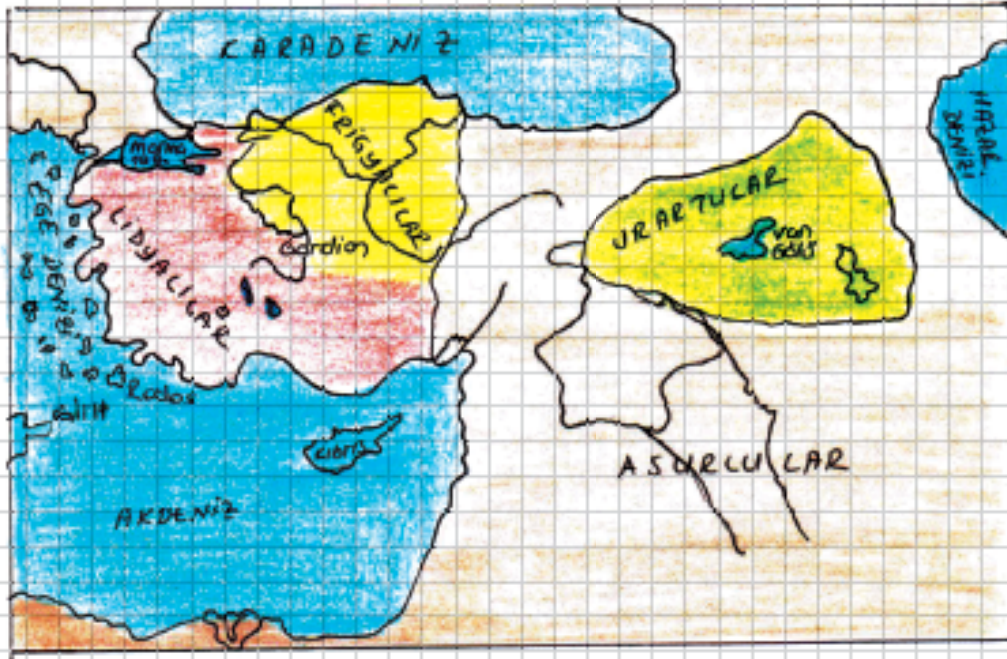
DİKKAT ET

✖ MÖ 1200'lerde Ege göçleri ile batıdan gelen kavimlerin Hitit Devleti'ni yıkması sonucunda Güneydoğu Anadolu'da Hitit şehir devletleri kurulmuş ve bu dönem tarihçiler "Geç Hitit Şehir Devletleri Dönemi" olarak adlandırmışlardır.

✖ MÖ 700 yıllarında önce Asurlara bağlı bu şehir devletleri daha sonra Perslerin hâkimiyetine girmiştir.

HİTİT DEVLETİ

Frigler (mÖ 800 - mÖ 676)

- ✖ Frigler ilk sığısı birliklerini mÖ 950'li yıllarda kurmuşlardır.
- ✖ Friglerin bilinen ilk kralı Gordias'tır.
- ✖ Ülkenin başkenti Gordian adını kral Gordias'tan almıştır.
- ✖ Frigler çiftçilik ve hayvancılık ile uğraşmışlar, tarımı korumak ve geliştirmek için özel kanunlar ve kuralları koymuşlardır. Kanunlarda tarıma ilgili ağır cezalar öngörmüşlerdir. Bu kanunlara göre, ölümlü kesenin veya sığanın kırımını cezası ölmüştür.
- ✖ Friglerin Berebet Tanrıçası Kibele'dir. Frigler Kibele'yi ana tanrıça ilan etmişlerdir.
- ✖ Dinlerinin merkezi Yaşılıkaya olup burada kaya anıtları yapmışlardır.
- ✖ Frig saygıları kutsalı adı verilen kaya mezarlarına gömmüşlerdir.
- ✖ Friglerin yasa sistemi ve dilleri tam olarak çözülememiştir. Ancak Frig dilinin Hint-Avrupa kökenli olduğu tahmin edilmektedir.
- ✖ Frigler ilk fabrikasyon (hayvan hayvanları) örneklerini Anadolu'ya kazandırmışlardır.
- ✖ Tarımda su kanalları açarak, dokunuculukta ilerlemişlerdir.

Topotes: Friglerin kumbaralarının adını, olduğu ve kullandığı kilitlere verilen isimdir.

- ✖ Frigler kaval, flüt ve ney gibi müzik aletlerini kullanmışlardır.
- ✖ Frigler çengelli iğne (Fibula) kullanmışlardır.
- ✖ Frig sanatının ve mimarisinin en önemli örnekleri Gordian ve Midos şehirlerindeki kayalar içine oyulmuş sığınaklardır.
- ✖ Frigler euterini dikdörtgen biçiminde yapmışlardır. Euterinin temelinde taş, üst kısmında kerpik kullanmışlardır.
- ✖ Frigler üzerlerinde hayvan figürleri olan çanak ve saksılar yapmışlardır.
- ✖ Frigler maden işçiliğinde, oğuş aynacılığında, nakış işlemeciliğinde ve dokumacılıkta ileri gitmişlerdir.
- ✖ MÖ 700 yılına doğru Kaftasklar üzerinden Doğu Anadolu'ya giren Kimmerlerin saldırıları sonucunda Frig ülkesi tamamen tahrip olmuştur.
- ✖ Batıya göçen Frigler önce Lidyalıların daha sonra da Perslerin egemenliğine girmişlerdir.

Lidyalılar (MÖ 687 - MÖ 546)

- ✖ Lidyalılar, MÖ 1200'lerde Anadolu'ya gelmişlerdir. Gediz ve Küçük Menderes vadileri arasında kalan bölgede yaşamışlardır.
- ✖ Lidya Devleti Kral Giges tarafından Friglerin ve Urartuların son dönemlerini yaşadığı sıralarda kurulmuştur.
- ✖ Devletin başkenti Sardes (Sard) şehridir.
- ✖ Lidya Devleti feodal bir sisteme dayanmıştır.
- ✖ Ticaret faaliyetleriyle zenginleşen Lidyalılar, Anadolu'da ücretli askerlik sistemine dayalı bir ordu kurmuşlardır.
- ✖ Lidyalılarda kralın yanında tüccar ve toprak sahiplerinden oluşan seçkin bir zümre vardı. Kırsal alandaki halk, büyük toprak sahiplerinin arazilerinde ücretsiz olarak çalışmıştır.

- ✦ Kara ticaretine büyük önem veren Lidyalılar Sardes'ten başlayarak Mezopotamya'ya kadar uzanan Kral Yolu'nu yapmışlardır.

UYARI

Kral Yolu üzerinden yapılan ticaret sayesinde Doğu ile Batı kültürleri arasında etkileşim artmıştır.

- ✦ Lidyalılar m.ö. VII. yüzyılda mal tutasına dayalı ekonomiden paraya dayalı ekonomiye geçişi sağlamışlardır. Ticarete kolaylık ve atıcılık sağlanmıştır.

Lidyalıların uygarlık tarihine yaptıkları en önemli katkı tarihte ilk defa parayı kullanmalarıdır.

DİKKAT ET

- ✦ Lidyalılarda çok tanrılı inanış hakimdir. Ana Tanrıça Kibele'dir. (Frigetisi) Yunan Tanrılarından Apollo ve Zeus gibi tanrılara da inenmişlerdir.
- ✦ Fenike alfabesini kullanan Lidyalıların dilleri Hint Avrupa dil ailesine aittir.
- ✦ Frigler gibi kral ve asilleri tımlıklara gömmüşlerdir.

NOT

Halys (Kızılırmak) Savaşı m.ö. 585'te Lidyalılar ile Medler arasında olmuştur. Savaşın bitmesinde Güneş Tutulması belirleyici olmuştur. Güneş Tutulması'nın ne olduğundan habersiz oldukları için "Savaşma mızı Tanrılar istemiyor demektir" düşüncesi ile savaşı bırakmışlardır.

- ✦ Pers saldırılarına dayanamayan Lidyalılar m.ö. 546 yılında yıkılmıştır.

PARANIN GÖZÜ KÖR OLSUN...

Lidya Kralı Kroisos

İyonlar (MÖ 1200 - 546)

- ✦ Tarihçe İyonya İzmir ile Büyük Menderes Nehri arasındaki bölgeye verilen isimdir.
- ✦ Dörtlerin bastısı sonucunda Akaların bir kısmı Yunanistan'dan Batı Anadolu'ya göç etmişler ve burada şehir devletleri kurmuşlardır. İzmir (Smyrna), Saitz, Milet, Foça, Efes ve Midilli (Lesbos) bu şehir devletlerinin en tanınmışlarıdır.

İyonların şehir devletleri kurmaları siyasi birliğin olmadığını kanıtlar.

DİKKAT ET

- ✦ Deniz kolonizasyonunda ilerleyen İyonların kolonileri arasında; Amasra, Trabzon, Sinop, Kafa, Niş ve Napdi yer almaktadır.
- ✦ İyon ülkesinde özellikle Yunan Tanrılarına (Zeus, Artemis, Apollon gibi) inansa ön plandadır.

UYARI

İyonlar özgür düşüncenin ve pozitif bilimlerin öncüsü olmalarıyla tanınırlar.

- Hipokrat tıbbın kurucusu, Tales felsefenin kurucusu, Pisagor geometri, Diyajen felsefe, Anaksimenes felsefe - astronomi, Anaksimandras, Heroklus ve Himeras gibi düşünürler bu dönemde yaşamışlardır.

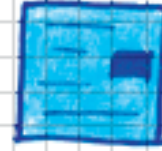
NOT

İlk Çağ'ın Rönesans dönemi İyonlar için kullanılmıştır.

- İyon düzeni (nizamı) mimari için kullanılan bir unsurdur.

ÖRNEK

İyon düzenine örnekler;
Sisam Adası'ndaki - Hera Tapınağı
Didim'deki - Apollon Tapınağı
Efes'teki - Artemis Tapınağı

- İyonlar Feniye alfabesini kullanmışlardır.
- İyonlar saray ve tapınak mimarisinde gelişmişlerdir.
- İyonlar Pers istilasına karşı mücadele vermişler ve buna İyon ihtilali (Ayaklanması) denilmiştir.

Peleponnes Savaşları: Sparta ile Atina birlikleri arasında yaşanmıştır. Persler Spartanları; İyonlar Atinalıları desteklemiştir. Peloponnes Savaşlarını Spartanlar kazanmıştır.

- İyonlar önce Büyük İskender'in ardından da Romalıların istilasına uğramışlardır.

EN UÇ ÇÖRÜMLER, EN UÇ HASTALIKLAR
İÇİN ÇOK UYSUNDUR.

Hipokrat

Urartular (m.ö.900 - m.ö.600)

- ✓ Urartular, Doğu Anadolu'da Asya kökenli Hurritler tarafından kurulmuştur.
- ✓ Başkentleri Tuşpa (Van)'dır.
- ✓ Urartuların en önemli ekonomik faaliyeti hayvancılıktır.
- ✓ Hayvancılığın yanında tarım için Kral Menua Dönemi'nde Şamran sulama kanalını inşa etmişlerdir.
- ✓ Urartuların baş tanrısı Savaş Tanrısı Haldi'dir. Diğer tanrıları Eboni, Arni, Suinino, Şivini ve Teişeba'dır.
- ✓ Urartularda mağara, dağ, sulama kanalları ve kayalıklar kutsal sayılmıştır.
- ✓ Van, Altintepe ve Gıvustepe kaleleri Urartulara aittir.

Van Kalesi Urartu Krallığı'nın kurucusu I. Sarduri Dönemi'nde inşa ettirilmiştir.

DİKKAT

- ✓ Urartularda ülkenin başında kral bulunmaktaydı.
- Enam:** Urartularda eyaletlerde yer alan yöneticilere verilen isimdir.
- ✓ Urartular civi yansı ve hiyerarşik yansıyı kullanmışlardır.
- ✓ Devletin kurulurken Hurritler rol aldığı için Hurrite etkisi görülmektedir.

UYARI

Urartular maden ve metal işlemeciliğinde diğer uygarları etkilemişlerdir.

- ✓ Asurlar m.ö.743 tarihinde Tuşpa'yı kuzatınca Urartu egemenliğine büyük bir darbe vurmuştu.
- ✓ Aynı dönemde kuzeyden Kimmerlerin saldırıları başlamıştı. Bu nedenle Urartular m.ö. 6. yüzyılın sonlarında Van Gölü'ne göç etmeye zorlanmışlardır.
- ✓ Urartular Asurların istilas ve baskılarından büyük zarar görmüşlerdir. Asurlar ile mese ormanlarıyla kaplı Van gölgesini tahrip etmişlerdir.

"Asur kralının diktiği kitabe üzerindeki" Güzel Adonitleri dağıttım, Şaüm boğlarını geniş ölçüde tahrip ettim, sazlık batarlık ormanları kışkırdım..." ibaresi bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

- ✓ Kimmer atılganıyla sarsılan Urartu Devleti'ne m.ö.600 tarihinde Medler son vermiştir.